

ДЕТИЊСТВО И ИНТЕРВЈУ

Сажетак: У раду читамо заборављену књигу необичних интервјуа Гроздане Олујић *Писци о себи* на начин који колико раскрива теоријску перспективу ауторкиних интервјуа, толико и њихов значај у историји српске књижевне мисли. Циљ је аналитичко-синтетичка анализа књиге као документа једног стила, једног жанра и више портрета, и то оних што амбивалентно питање књижевности и друштва, литературе и писца превазилазе сећањем на сопствено детињство.

Кључне речи: интервју, детињство, слика, портрет, дело, истина.

Интервју – један од облика документарне књижевности, одраз у великој мери нараслог значаја специфичне функције и тенденције савремених медија. Интервју се води са жељом да се у разговору са неком особом посебно осветли неко питање или више питања, ради информације или форимирања мишљења читалаца и слушалаца. Значај интервјуа је у његовој актуелности, а ова се изражава и на тај начин што се код штампаног текста чува језичка аутентичност разговора. Функција *интервјуа* је двострука: да нешто ново саопшти и да то протумачи онако како схвата интервјуисана личност (...) тражи одговоре који су релевантни за књижевно стваралаштво интервјуисане личности⁸⁹.

Књижевноисторијски моменат у ком се појављује жанровски необична књига *Писци о себи* Гроздане Олујић је више него интригантан и садржајан, за неке српске писце прекретнички, за неке стваралачки несталан и дискутабилан. Поред тога што књига *Писци о себи* до данас није добила развијеније читање и што је у садашњој рецепцијској сфери српске књижевности плодних педесетих година 20. века ова књига изостала из видокруга, касније чак и саме ауторке, она остаје интересантан документ једног времена, жанровског поигравања и новог односа према теми детињства у оквиру једног интервјуа у јужнословенској књижевности.

Чини се да је ситуација са овом књигом ипак промењена изласком *Дела Гроздане Олујић* (2021) у издању Српске књижевне задруге, међу којима су

---

⁸⁸ o.vasileva06@gmail.com

⁸⁹ Речник књижевних термина (РКТ), (Београд: Нолит, 1986), 272.

жанровски разнородне књиге *Афричка љубичица и друге приче*, књига *Писци о себи* и књига есеја *Точак времена*. Књига интервјуа *Писци о себи*, како наводи Александар Јовановић у поговору наведеног издања Српске књижевне задруге, настала је као целина разговора које је ауторка водила са значајним јужнословенским писцима у периоду од неколико година.

Књигу пре свега чини двадесет седам интервјуа и један аутоинтервју, као каква врста епилога, односно дуга себи, али и онима које је познавала и чији је рад Гроздана Олујић поштовала. С обзиром на то да књига први пут излази 1959. године, у једном од граничних момената за саму ауторку (мислимо на рецепцију њеног романа *Излет у небо*, 1958, а у подтексту богате књижевне продукције на српском говорном подручју, последица је засигурно и незапажен статус ове књиге необичних разговора српске списатељице. Књига *Писци о себи* остаје у сенци великих, жанровски и поетички разнородних остварења Иве Андрића, потом Милоша Црњанског који педесетих година објављује драму *Конак*, потом изванредног романа Миодрага Булатовића *Црвени петао лети према небу*, затим огромног успона савремене српске поезије са првим збиркама Миодрага Павловића неколико година раније, и збирком *Смрћу против смрти* Бранка Миљковића.

Неретко делује да књиге другачијег жанровског карактера од оног који је примаран у поетикама свих великих писаца остаје донекле мање читан, што је случај и са овом књигом. Аутори који су заступљени у књизи Гроздане Олујић покривају велики део поетичког и историјско-књижевног меандрирања (после)ратне српске књижевности, и прозне и песничке провенијенције. Тако, од аутора са којима списатељица води интервјуе, битно је споменути Десанку Максимовић, са већ плодним стваралаштвом и за децу до 1959. године, Васка Попу са новим језичким *Непочин-пољем* у савременој српској поезији (1956), затим Антонија Исаковића, који објављује прву збирку приповедака *Велика деца* 1953. године, траг који остављају Ћосићеви *Корени*, потом Стевана Раичковића, коме 1958. излази *Касно лето*. Сви они на овај или онај начин остављају значајан траг у слојевитом мапирању слика детињства, што је од велике важности за Олујићкин однос према интервјуу као форми књижевног саопштења. Са правом се зато чини да ауторкини саговорници, поред индивидуалног односа према детињству сваки пут проговарају и заједничким језиком, бар што се тиче литературе коју читају, било у виду њихових књижевних „узора“, било односом према тадашњем статусу књижевности и њене будућности. Сваки од њих бира писце са израженим осећајем за егзистенцијална померања и проблематику, за питања истине и човека, од Сартра, преко Камија, Кафке, па све до Крлеже, Андрића, и др.

Поред тога што књига *Писци о себи* скицира једну мозаичну, еволутивну слику јужнословенске књижевне продукције и стваралачке мисли аутора претежно рођених на почетку и двадесетих година 20. века, она јесте и један

књижевноисторијски документ тумачења и самотумачења. Оно што ове интервјуе чини јединственим јесте посве личан однос ауторке према саговорницима и неким њиховим делима, али и новом, постформативном временском обручу који књига захвата. Изузимајући модерност интервјуа чији је основни квалитет данас „краткоћа“ и несадржајност, а опет постижући модерну мозаичност у оваквој књижевној форми, Гроздана Олујић саставља књигу необичних и међусобно хетерогених интервјуа у зависности од интервјуисане личности. Савремене књиге о интервјуима и њиховом теоријском аспекту сугеришу управо оно што регулише динамику ауторкине књиге, а то је да реч у усменом или писаном интервјуу увек носи обележје амбигвитета, колико год се јасно постављала питања или транспарентно уобличавали одговори⁹⁰. Једно питање се као лајтмотив провлачи кроз сваки интервју српске списатељице, колико год различитог темперамента и поетичког опредељења били саговорници – то је питање о њиховом поимању детињства, и то не само књижевно обликованог детињства, већ и детињства у естетско-историјском преплету са искуством. Управо је статус детињства као обликовног начела у њиховој личности, а потом и стваралаштву оно по чему је ова књига и добила наслов „писци о себи“. Један од оних писаца који понесено и сам природно започиње своју причу управо детињством, односно дечачким данима јесте словеначки писац Јосип Видмар, што Олујићка бележи:

„Догодило се за трен ока. Минуту прије тога био сам још безазлено дијете међу дјецом, а тренутак касније стајао је млад, збуњен, али упркос томе неописиво усхићен и уплашен мали људски створ“⁹¹. У супротном тону и односу према детињству у Олујићкином разговору затичемо Владана Десницу који нерадо и шкрто пружа информације о овом периоду свог живота, али зато у химничном тону говори о суштинској улози детињства у животу сваког уметника и сваког ствараоца, доводећи тако слику времена и поетичко опредељење под комплементарне, али неретко и паралелне линије:

„Мислим да је дјетињство – каже Десница – од неоцјењиве важности за сваког писца, па и за сваког човјека. Неисцрпна ризница импресија, интимних доживљаја, првих и најупечатљивијих сусрета, емоционалних искустава. Чини ми се да у сваком књижевном (поетском) дјелу бар 80 посто његове поетске суштине потиче или некако вуче свој коријен из дјетињства. Све основне људске ствари извлачимо из дјетињства.“⁹²

Представивши писца какав је Десница као истински лирску природу, једног од многобројнијих трагалаца за истином чије корене сви писци обједињени у књизи Гроздане Олујић настоје да раскрију, ауторка управо сучељава питања

---

⁹⁰ Andrea Fontana, Anastasia Prokos, *The Interview: From Formal to Postmodern* (California: Left Coast Press, 2007), 9.

⁹¹ Grozdana Olujić, *Pisci o sebi* (Beograd: Nolit, 1959), 15.

⁹² Исто, 27, курзив аутора.

истине и књижевности. Естетски квалитет свих ових записа лежи у овом моменту, у пронађеној мери што слика борбу и дијалог између човека и уметника, и то уметника који треба да говори о себи. Посебну тежину носи истина стварања коју нуде словеначки писци, на пример Јуш Козак, и њихова рецепција Андрића, Крлеже, Давича, Булатовића, дакле, свих писаца којима је једна од основних тема говор о истини и аутентичности. Самим, тим, ова необична књига превазилази оквире класичног интервјуа, пре свега, зато што се ауторка одлучила за једну врсту лично интонираног интервјуа, за разлику од оног чија је функција да пружи чисту информацију пажљивим одабиром питања, како се чита у напред наведеним редовима *Речника књижевних термина*.

Пре свега, поред тога што и стилски одудара од класичних интервјуа са претежном, доминирајућом темом, књига *Писци о себи* заправо доноси колажну слику различитих аутопоетика и аутопоетичности, било да су у питању сензибилитети прозних писаца или песника (ауторка их ни не одваја, па би се могло рећи да је ово моменат неопходне објективности коју интервју као књижевна форма тражи). Потом, на самом крају ауторка се одлучује и за аутоинтервју, као покушај одговора на питање у којој мери је један стваралац спреман да проговори о себи и сопственом стварању. Гроздана Олујић своја питања формулише у подтексту једног сусрета као феномена по себи и личног односа према особи са којом разговара. Отуд сваки њен интервју у овој књизи обилује атмосфером, просторно-временским и фикционим феноменима, на сличан начин као у естетски и структурно најиновативнијем „разговору“ објављеном двадесетак година раније што је постао и један од аутопоетичких и историјско-књижевних стубова јужнословенске књижевности.⁹³ Ауторка се придржавала историјске веродостојности и документарне форме интервјуа и поред личне стилске ноте, не претендујући да фикционализује сваки појединачни разговор, већ да пружи целовиту слику корена и подтекста књижевног стварања уопште, при чему је једно од сталних питања, оно што генерише тон саме књиге, оно што се тиче статуса детињства у визури сваког од саговорника.

Кратак податак о сваком од аутора указује на специфичну књижевну генерацију, не само у поетичком, већ и у историјском смислу јер се умногоме ради о људима са друштвеним функцијама, револуционарима у дословном и пренесеном смислу. Овај фактографски импулс који књизи *Писци о себи* и даје потребну динамику и различитост, поготову ако се стави раме уз раме са Олујићкиним поетичким и тематским предиспозицијама у стваралаштву за децу и младе. Показујући велико интересовање и познавање тадашњих прилика, што се посебно читује у разговору са Драганом Јеремићем о естетици и тада новом појму неосимболизам, ауторка несметано, лако и неспутано прелази на разговоре о књижевним почецима својих саговорника, односно на питања о детињству која су, чини се, тежа за одговор него неки аутопоетички екскурси. Тако Гроздана

---

⁹³ У питању је „Разговор са Гојом“ Иве Андрића.

Олујић читаоцу нуди формативна искуства сваког од аутора, повезујући њих саме са њиховим јунацима, као у случају Вјекослава Калеба или Антонија Исаковића, односно Михаила Лалића, што је нескривено и истакла уместо писца:

„Иде тако један дјечак – записао је Лалић о том детињству – с трубом од врбове коре, посљедњом што му је стриц направио, између њива кад су кукурузи узрасли до чланака, и стоји над мостовима што су давно отплављени и лута, и враћа се вршљајући по долини и краја му нема (...)“
Тај дечак у коме се тако рано пробудила чежња за даљином, за просторима, претрпеће и преживеће много док не постане оно што је данас: писац несумњиво великих остварења.⁹⁴

Доследно покушавајући да нам понуди једно ново разумевање уметника, али и његовог личног и друштвеног статуса, као што, рецимо, читамо у интервјуу „Човек и песник: Душан Костић“, Гроздана Олујић се не одриче граничних тема једног интервјуа. Једна од њих је већ поменута истина и то она што своје место налази у оваквој врсти књижевне форме где фактографија, лични ставови и аутопоетика играју три најзначајније улоге у израженом скицирању слике струјања књижевног стварања и историјско-културног прожимања.

Ако је казивање истине битан предуслов за трајност једног књижевног дела, онда ће сасвим сигурно многе странице Лалићеве прозе наћи своје место у историји наше литературе. Јер, бесумње, он је умео да каже истину о човеку уопште и истину о људима свога краја...⁹⁵

Све наведено било би истинско запажање једног аутентичног читаоца, да се живот није умешао у ову поетичку истину Михаила Лалића, па тако чињеница да је ишао на суд као многи други светски писци због једне приповетке доприноси да се Олујићкини редови о истини схвате као скривена борба против често неједнаке и неизвесне победе књижевности над друштвом и обрнуто. Уосталом, о овом феномену исписане су хиљаде страница у историји јужнословенске књижевности, поготову у књижевној форми есеја, писама и разговора. Код Гроздане Олујић ово питање често се претаче без јасних граница у питање борбе уметника са собом. Чини се да та толико књижевно и идеолошки изабљена борба са собом у овим редовима носи посебну чар, јер се у свести формираних стваралаца неретко поистовећује са детињством.

Ово у исто време и древно и анахроно питање што се провлачи кроз редове књиге *Писци о себи* о јавном и приватном животу уметника, тиче се подједнако комплексног питања односа стваралаца и тумача према књижевној критици. На то питање, као и неретко на питања о детињству, многи интервјуисани аутори остају (намерно) недоречени, штавише растргнути у дефиницијама. Можда разлог за речено лежи у чињеници да и критика и детињство у себи носе снагу

---

⁹⁴ Олујић, 96-97.

⁹⁵ Олујић, 89.

формативног, јер и једно и друго покривају поља литературе и друштва (историје). О реченом непосредно говори Влатко Павлетић, у једном од широких Олујићкиних портрета како човека, тако и града:

Слобода уметничког стварања – по Павлетићевом мишљењу – не огледа се у дискусијама о тој слободи и декларативним актима, већ у самом стваралачком акту и у готовим остварењима. Зато су дјела једно мјерило слободе у некој средини, премда је потребно имати не само *умјетничке*, већ и *грађанске* храбрости да се евентуално пробије граница дозвољеног... (курзив аутора).⁹⁶

Не бележи Гроздана Олујић случајно ове Павлетићеве речи, јер оне колико погађају сензибилитет њених питања и статуса саме ауторке у историји српске књижевности, толико остају доказ њеног односа према интервјуу. Суптилно сугеришући слободан однос према интервјуу као форми, а важно је рећи да књига и нема ближе жанровско пододређење у наслову, ауторка је конституисала интервју који се у модерним теоријама означава као неструктурисан, слободан, онај који оставља крај разговора отвореним.⁹⁷ Пратећи Павлетићеве речи и сопствени осећај за постављање питања, Олујићка не бежи од дигресија, чврсто се ослања на детаљ, лирски интерпретира простор и атмосферу који прате разговор без емфатичких уплива, што све доприноси сливености ових разговора упркос њиховој различитости. Јер, књига *Писци о себи* и јесте једна велика непрекинута слика-портрет, како српске књижевне мисли тако и њених стваралаца.

У том смислу, од велике је важности ауторкин третман питања. Наиме, очекивало се да један од централних разговора о свим наведеним жаришним тачкама (детињство, истина, осећај) буде Олујићкин разговор са Десанком Максимовић, али њена лична судбина са животом без сопствене деце одредила је претежно поетички ток овог разговора, поред јединствене личности велике српске песникиње. Кад Душан Матић каже у једном од обимнијих и садржајнијих разговора са ауторком да „на нас може да утиче само оно чега већ има у нама“⁹⁸, то доказује Танасије Младеновић једном ретком језичком размахнутошћу тако што истински, можда на моменте духовит начин, повезује детињство са одабиром свог животног (уметничког) пута:

„Рођен сам у селу Сараорцима – сећа се Младеновић – у кафани. Да, тачно: у кафани. Ту сам се и родио и одрастао. И дед и отац су били кафеџије. Чудно је и мени самом што ту, примивши прве представе о свету, видевши људе огољене, а живот не нарочито леп и поетичан, нисам постао – прозаист или критичар. (...) Као и многи други наши писци, одрастао сам с

---

⁹⁶ Исто, 137.

⁹⁷ Fontana, Prokos, 39.

⁹⁸ Исто, 115.

народном поезијом. Сећам се неких не баш пријатних догађаја из детињства које сматрам најбитнијим периодом за своје песничко стваралаштво.(...) Ја бих обично узимао књигу народних песама и заборављао на све“.⁹⁹

Насупрот појединим трагично-хумористичним сећањима Танасија Младеновића, која су држала чврсто његов предиспониран стваралачки пут, речи Весне Парун о детињству и младости остају у Олујићкиним редовима такође формативна, али трагична визија сањане, а неуспеле младалачке љубави. Можда нешто слично као код Попе који сам каже да су његови литерарни почеци његова љубавна писма о којима нема смисла говорити, каже песник онако како би одговорио на свако питање о свом стваралаштву. Нешто више изненађен остаје Стеван Раичковић на питања о себи, јер његови књижевни почеци, за разлику од Попе и Весне Парун, остају везани не за љубав већ за болест. На овај начин сви су они изrekli своју истину, како о себи тако и о свом стваралаштву. Можда је и природан наставак чињеница да је управо Исидора Секулић понудила Гроздани Олујић мапу према којој би требало да скицира своју књигу интервјуа:

„Ако икада будете писали о овоме што говоримо, а најбоље је да не пишете ништа, пишете о својим импресијама, о ономе што сте ви сазнали и осетили, или ћутите. Ћутање је велика ствар, верујте ми.“¹⁰⁰

Међутим, у разговорима о детињству иако можда има и понеког ћутања, нема притворности; детињство као музеј, како би рекао Ђамил Сијарић у разговору са Грозданом Олујић, што је развијеним сећањем доказао управо Бранко Ђолић, оправдавајући своју велику улогу у српској књижевности (за децу).

Циљ Гроздане Олујић у књизи *Писци о себи* сама наводи као жељу да тренутак са ствараоцима преда „као докуменат, као податак о једном времену и стању духова у њему...“¹⁰¹ Интересантан је изостанак разговора са Андрићем, који је ауторка покушала да објасни у аутоинтервјуу, сећајући се на себи својствен начин пишчеве појаве у обичном животу, као и чињенице да није желео да говори о себи, а да то угледа светлост дана. Нешто слично као и Оскар Давичо. Ипак, изузимајући аутоинтервју саме ауторке, сви ови текстови доказ су развијања једног емпатичног интервјуа,¹⁰² што је у теоријској литератури и означено као подврста оваквих разговора, без циља да се преда пука информација, већ да се створи слика која ће остати у сећању читалаца и да се доживи човек који се крије иза те и такве слике (књижевности, историје, детињства...).

У томе је Гроздана Олујић успела, истовремено све време сенчећи и сопствени аутопортрет.

---

⁹⁹ Исто, 123.

¹⁰⁰ Исто, 185.

¹⁰¹ Исто, 252.

¹⁰² Fontana, Prokos, 88.

Извори и литература

Olujic, Grozdana. *Pisci o sebi*, Beograd: Mlado pokolenje, 1959.

Rečnik književnih termina (RKT), Beograd: Nolit, 1986.

Fontana, Andrea, Prokos H. Anastasia. *The Interview: From Formal to Postmodern*, California: Left Coast Press, 2007.

Olja S. Vasileva

CHILDHOOD AND INTERVIEW

Summary: The main intention of this paper is new reading of the forgotten book of Serbian author Grozdana Olujic, *Writers about themselves*. We read it as the book of whole presentation of more than one significant moments in southslavic literature; therefore, the characters behind the different talks in the book establish the whole, divergent picture of southslavic literature as the portraits of themselves through the question of their childhood.

Keywords: interview, childhood, painting, portrait, work, truth.